CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
ELEONOR SHARPSTON
prezentate la 19 noiembrie 2015 [1]

Cauza C-377/14

Ernst Georg Radlinger
Helena Radlingerová
împotriva
FINWAY a.s.[cerere de decizie preliminară formulată de

Krajský soud v Praze (Curtea Regională din Praga, Republica Cehă)]

„Directiva 93/13/CE — Directiva 2008/48/CE — Norme procedurale naționale care reglementează procedura de insolvență — Obligația instanței naționale de a examina din oficiu aspecte referitoare la legislația Uniunii privind protecția consumatorilor în procedurile de insolvență — Semnificația noțiunii «valoare totală a creditului» — Calculul dobânzii anuale efective — Clauze abuzive în contractele de credit de consum — Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor privind penalitățile — Consecințele unei constatări a caracterului abuziv cumulativ”

1. Acțiunea principală privește o cerere incidentă formulată de debitori în cadrul unei proceduri de insolvență [2]. Datoriile care au dat naștere acestei proceduri izvorăsc din incapacitatea debitorilor de a-și respecta angajamentele asumate în temeiul unui contract de credit de consum. În această cerere de decizie preliminară, Krajský soud v Praze (Curtea Regională din Praga) solicită clarificări cu privire la aspectul dacă normele procedurale naționale care reglementează o astfel de procedură, care o împiedică să examineze dacă debitorii beneficiază de normele de protecție a consumatorilor prevăzute în Directiva 93/13 [3] și în Directiva 2008/48 [4], sunt conforme cu dreptul Uniunii. În esență, instanța dorește să știe în ce măsură este obligată să examineze *ex officio* aceste dispoziții, dacă obligația creditorilor de a furniza informații în conformitate cu Directiva 2008/48 ar trebui să fie luată în considerare în cadrul aprecierii sale, cum trebuie să fie evaluate, în contextul Directivei 93/13, penalitățile stipulate în contractul de credit și ce efecte ar trebui să decurgă din constatarea că astfel de penalități sunt, în mod cumulativ, abuzive.

1 — Limba originală: engleza.

2 — Înțelegem expresia „cerere incidentă” din dreptul ceh ca semnificând o cerere formulată în cursul unei proceduri de insolvență care trebuie să fie soluționată de către o instanță în cadrul acestei proceduri.

3 — Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO L 95, p. 25, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273).

4 — Directiva 2008/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind contractele de credit pentru consumatori și de abrogare a Directivei 87/102/CEE a Consiliului (JO L 133, p. 66, rectificări în JO 2009, L 207, p. 14, în JO 2010, L 199, p. 40, și în JO 2011, L 234, p. 46).

Legislația Uniunii Europene

Directiva 93/13

2. Directiva 93/13 se aplică clauzelor abuzive cuprinse în contractele încheiate între un profesionist și un consumator [5]. Printre obiectivele Directivei 93/13 se numără cel de a asigura că contractele încheiate cu consumatorii nu conțin clauze abuzive și cel de a proteja consumatorii împotriva abuzului de putere din partea unui profesionist, mai ales împotriva contractelor de adeziune și împotriva excluderii abuzive a unor drepturi esențiale din contracte [6]. Atunci când o clauză contractuală nu s-a negociat individual, se consideră ca fiind abuzivă „în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului” [7]. Clauzele redactate în prealabil, pe care consumatorul nu a avut posibilitatea de a le influența, se consideră întotdeauna că nu s-au „negociat individual” în sensul articolului 3 alineatul (1) [8]. Anexa la Directiva 93/13 conține o listă orientativă și neexhaustivă a clauzelor care pot fi considerate abuzive [9], inclusiv a acelora care au ca obiect sau ca efect să solicite de la un consumator care nu și-a îndeplinit obligația să plătească o sumă disproporționat de mare drept compensație [10].

3. Caracterul abuziv al unei clauze contractuale trebuie să se aprecieze „luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde” [11].

4. Statele membre trebuie să prevadă, în măsurile lor de transpunere a Directivei 93/13, că „clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un vânzător sau un furnizor [a se citi «profesionist»], în conformitate cu legislația internă, nu creează obligații pentru consumator, iar contractul continuă să angajeze părțile prin aceste clauze [a se citi «potrivit dispozițiilor sale»], în cazul în care poate continua să existe fără clauzele abuzive” [12].

5. Statele membre sunt de asemenea obligate să se asigure că, „în interesul consumatorilor și al concurenților, există mijloace adecvate și eficace pentru a preveni utilizarea în continuare a clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii de către vânzători sau furnizori [a se citi «profesioniști»]” [13].

5 — Articolul 1 alineatul (1).
6 — Al patrulea și al nouălea considerent ale Directivei 93/13.
7 — Articolul 3 alineatul (1).
8 — Articolul 3 alineatul (2).
9 — Articolul 3 alineatul (3).
10 — Anexa, punctul 1 litera (e).
11 — Articolul 4 alineatul (1).
12 — Articolul 6 alineatul (1).
13 — Articolul 7 alineatul (1).

Directiva 2008/48

6. Directiva 2008/48 [14] armonizează anumite aspecte ale reglementărilor statelor membre în materie de contracte de credit pentru consumatori [15]. În considerentul (10) se explică faptul că, deși domeniul de aplicare al Directivei 2008/48 este expres definit în cuprinsul acesteia, statele membre pot totuși pune în aplicare, în conformitate cu legislația Uniunii, dispozițiile sale în domenii care nu intră în sfera de aplicare a directivei. Următoarele obiective prevăzute de Directiva 2008/48 sunt relevante în acest caz: dezvoltarea unei piețe a creditului de consum mai transparente și mai eficiente, în cadrul pieței interne [16], realizarea armonizării complete, asigurând totodată un nivel ridicat și echivalent de protecție a consumatorilor din întreaga Uniune [17], asigurarea că contractele de credit cuprind toate informațiile necesare într-un mod clar și concis, pentru a permite consumatorilor să ia decizii în deplină cunoștință de cauză și pentru a le permite să își cunoască drepturile și obligațiile care le revin în temeiul contractului de credit, precum și garanția că consumatorii dețin informații referitoare la dobânda anuală efectivă (denumită în continuare „DAE”) stabilită în întreaga Uniune, care să le dea posibilitatea de a compara ratele respective [18].

7. Directiva 2008/48 se aplică contractelor de credit pentru consumatori [19]. Cu toate acestea, contractele de credit „garantate fie prin ipotecă, fie printr-o altă garanție comparabilă, utilizată în mod curent într-un stat membru asupra unui bun imobil, fie printr-un drept legat de un bun imobil” sunt excluse în mod expres din domeniul său de aplicare [20].

8. Sunt relevante următoarele definiții prevăzute la articolul 3:

„(c) «contract de credit» înseamnă un contract prin care un creditor acordă sau promite să acorde unui consumator un credit sub formă de amânare la plată, împrumut sau alte facilități financiare similare […]

(g) «costul total al creditului pentru consumatori» înseamnă toate costurile, inclusiv dobânda, comisioanele, taxele și orice alt tip de costuri pe care trebuie să le suporte consumatorul în legătură cu contractul de credit și care sunt cunoscute de către creditor […]

(h) «valoarea totală plătibilă de către consumator» înseamnă suma dintre valoarea totală a creditului și costul total al creditului pentru consumator;

(i) «dobânda anuală efectivă» [«DAE»] înseamnă costul total al creditului pentru consumator exprimat ca procent anual din valoarea totală a creditului, inclusiv costurile menționate la articolul 19 alineatul (2), dacă este cazul;[21]

[…]

14 — Directiva 2008/48 a fost modificată ulterior prin Directiva 2011/90/UE a Comisiei din 14 noiembrie 2011 de modificare părții a II-a a anexei I la Directiva 2008/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului care prezintă ipotezele suplimentare pentru calculul dobânzii anuale efective (JO L 296, p. 35). Directiva 2011/90 a intrat însă în vigoare ulterior datei la care a fost încheiat contractul de credit de consum în discuție.

15 — Articolul 1.

16 — Considerentele (6) și (7).

17 — Considerentul (9).

18 — Considerentele (19) și (31).

19 — Articolul 2 alineatul (1).

20 — Articolul 2 alineatul (2) litera (a).

21 — Articolul 19 alineatul (1) prevede că DAE trebuie calculată în conformitate cu formula stabilită în anexa I partea I. Articolul 19 alineatul (2) prevede că, în scopul calculării DAE, atunci când se determină costul total al creditului, unele costuri plătibile de către consumator trebuie să fie exceptate, în timp ce alte costuri trebuie să fie incluse. Detaliile în ceea ce privește aceste cheltuieli și costuri nu sunt relevante în speța de față și, pentru acest motiv, nu le-am prezentat aici.

(l) «valoarea totală a creditului» înseamnă plafonul sau sumele totale puse la dispoziție în baza unui contract de credit;

[…]”

9. Articolul 5 impune obligația de a furniza consumatorilor informații înainte de încheierea unui contract de credit. Deși această dispoziție nu este ca atare în discuție în prezenta cauză, informațiile prevăzute în aceasta se reflectă în lista obligatorie a informațiilor care trebuie menționate în contractele de credit, care figurează la articolul 10. În temeiul celei din urmă dispoziții, contractele de credit trebuie să fie redactate pe hârtie sau pe un alt suport durabil. Toate părțile contractante primesc câte un exemplar al contractului de credit [22]. Articolul 10 alineatul (2) enumeră 22 de informații care trebuie să fie specificate în mod clar și concis în orice contract de credit. Această enumerare include „valoarea totală a creditului și condițiile care reglementează tragerea creditului” [23].

10. În măsura în care Directiva 2008/48 armonizează contractele de credit pentru consumatori, statelor membre li se interzice să introducă dispoziții diferite și să permită consumatorilor să renunțe la drepturile care le-au fost conferite prin dispozițiile de drept intern care transpun această directivă sau care corespund acesteia [24].

11. Statele membre trebuie să prevadă sancțiuni eficiente, proporționale și cu efect de descurajare în vederea transpunerii Directivei 2008/48 [25].

Legislația națională

Procedura de insolvență

12. Instanța de trimitere explică faptul că normele naționale de reglementare a procedurii de insolvență se aplică în următorul mod.

13. O persoană este în stare de insolvență atunci când nu poate să își onoreze angajamentele financiare timp de mai mult de 30 de zile de la data la care obligația de plată devine scadentă. Un debitor care nu are calitatea de comerciant poate solicita instanței competente în materia insolvenței să examineze situația sa de insolvență și să o soluționeze printr-o descărcare de datorii. Într-o astfel de procedură, instanța competentă în materia insolvenței nu poate verifica legitimitatea, valoarea sau rangul creanțelor înregistrate, nici atunci când se ridică probleme care intră sub incidența Directivei 93/13 sau a Directivei 2008/48, cu excepția cazului în care creanțele respective sunt contestate de administratorul judiciar, de un alt creditor sau, în mod excepțional, de debitorul însuși. În acest scop, partea interesată trebuie să formuleze o cerere incidentă la instanța competentă în materia insolvenței.

22 — Articolul 10 alineatul (1).

23 — Articolul 10 alineatul (2) litera (d). Termenul „tragerea creditului” nu este definit în Directiva 2008/48. Definiția care figurează în *Shorter Oxford English Dictionary* include: „operațiunea strângerii de fonduri sub forma împrumuturilor; credit”. Uneori, termenul este de asemenea înțeles ca referindu-se la situația în care un împrumut este pus la dispoziția împrumutatului, iar acesta accesează fondurile într-o serie de tranșe.

24 — Articolul 22 alineatele (1) și (2).

25 — Articolul 23.

14. În cazul în care instanța competentă în materia insolvenței a admis soluționarea insolvenței prin descărcarea de datorii, un debitor poate depune o cerere incidentă. Dacă această cerere privește o creanță negarantată exigibilă, instanța competentă în materia insolvenței o poate examina. Procedând astfel, aprecierea instanței competente în materia insolvenței se reduce însă la aspectul dacă creanța s-a stins sau s-a prescris [26]. Potrivit normelor procedurale naționale, instanța competentă în materia insolvenței nu poate analiza fondul unei cereri incidente în măsura în care aceasta are ca obiect creanțe garantate [27].

Dreptul consumului și creditul de consum

15. Instanța de trimitere precizează că se consideră nul orice act juridic care prin conținutul sau prin scopul său contravine unei legi sau o eludează ori care este contrar bunelor moravuri.

16. Contractul de credit pentru consum trebuie să fie încheiat în scris, iar creditorul trebuie să menționeze printre altele informații referitoare la valoarea totală a creditului și la DAE percepută. Nerespectarea acestor cerințe nu determină nulitatea totală contractului de credit [28]. Totuși, în cazul în care consumatorul invocă acest fapt împotriva creditorului, se consideră că dobânda aferentă contractului de credit a fost datorată de la data încheierii acestuia la rata de actualizare aplicabilă în acel moment și publicată de Banca Națională a Cehiei și că orice alte dispoziții cu privire la plăți stipulate în contractul de credit sunt nule [29].

17. Dispozițiile din contractele încheiate cu consumatorii care, prin încălcarea cerinței bunei-credințe, implică un dezechilibru clar între drepturile și obligațiile părților contractante în detrimentul consumatorului sunt nule [30].

Situația de fapt, procedura și întrebările preliminare

18. La 29 august 2011, domnul Ernst Radlinger și doamna Helena Radlingerová (denumiți în continuare „soții Radlinger” sau „consumatorii” ori „debitorii”) au încheiat un contract de credit de consum cu Smart Hypo (denumită în continuare „împrumutătorul”). Conform acestui contract, Smart Hypo a acordat un împrumut în valoare de 1 170 000 CZK (43 205 EUR) [31]. În schimb, soții Radlinger au convenit să ramburseze suma de 2 958 000 CZK (109 231 EUR) în 120 de rate lunare în valoare de 24 375 CZK (900 EUR) fiecare, exigibile în cea de a douăzecea zi a fiecărei luni (cu excepția primei rate, care trebuia să fie plătită la 31 august 2011, și a costurilor în valoare de 33 000 CZK: aceste sume au fost deduse din suma principală împrumutată). Suma de 2 958 000 CZK era formată din următoarele: (i) principalul, în cuantum de 1 170 000 CZK, (ii) dobânda de 10 % pe an percepută asupra principalului pe durata contractului de credit (care se ridica tot la valoarea de 1 170 000 CZK), (iii) taxe datorate împrumutătorului, în cuantum de 585 000 CZK (21 602 EUR), și (iv) costurile indicate

26 — O astfel de creanță este tratată în același mod ca în situația în care creanța ar fi contestată de administratorul judiciar [articolul 410 alineatele 2 și 3 din Legea nr. 182/2006 privind insolvența și modurile de soluționare a acesteia, astfel cum a fost modificată prin Legea nr. 185/2013 (denumită în continuare „Legea privind insolvența”)].

27 — Articolul 160 alineatul 4 din Legea privind insolvența.

28 — Articolul 6 alineatul 1 din Legea nr. 145/2010 privind creditele pentru consum și anexa 3 la această lege.

29 — Articolul 8 din Legea privind creditele pentru consum.

30 — Articolul 55 alineatul 2 și articolul 56 din Codul civil.

31 — Am indicat echivalentul aproximativ în euro, la cursul de schimb actual. Conform calculelor noastre, există o mică problemă în ceea ce privește modul de calcul. În cazul în care contractul a stipulat rambursarea a 120 × 24 375 CZK, atunci întreaga sumă de rambursat se ridica la valoarea de 2 925 000 CZK și, prin urmare, nu includea suma de 33 000 CZK (1 219 EUR).

mai sus [32]. Din graficul de plăți stipulat de contract a rezultat că rambursările soților Radlinger efectuate între 31 august 2011 și 20 iulie 2017 ar echivala de fapt cu plata costurilor, a dobânzii și a taxelor împrumutătorului. Numai începând cu plata celei de a 73-a rambursări lunare, aceștia ar începe să ramburseze suma principală. DAE a fost stabilită la 28,9 % [33].

19. Totodată, soții Radlinger au convenit să garanteze împrumutul după cum urmează: (i) printr-o ipotecă asupra casei familiei și asupra terenului lor, (ii) prin încheierea unui contract de asigurare cu privire la această proprietate, în temeiul căruia, în ipoteza survenirii evenimentului asigurat, orice beneficii ar fi plătite direct împrumutătorului și, (iii) prin încheierea unui act notarial care includea o clauză privind exigibilitatea imediată a creanței.

20. În contractul de credit, pe lângă și în plus față de dobânda moratorie prevăzută de lege, soții Radlinger s-au angajat să plătească împrumutătorului o penalitate contractuală de 0,2 % din suma principală pentru fiecare zi sau parte a unei zile de întârziere a plății acestei sume, a taxelor sau a dobânzii percepute de împrumutător. În cazul unei întârzieri a plății care ar fi depășit o lună, aceștia au convenit de asemenea să plătească o amendă contractuală unică de 117 000 CZK (4 320 EUR) și o sumă forfetară în valoare de 50 000 CZK (1 846 EUR) pentru costurile suportate de împrumutător pentru recuperarea sumelor datorate, care nu includeau costurile de arbitraj sau cheltuielile de judecată ori de reprezentare legală [34].

21. În cazul în care soții Radlinger nu reușeau să ramburseze creditul sau în cazul în care împrumutătorul descoperea că aceștia au furnizat informații false sau vădit înșelătoare ori că au ascuns informații importante în cererea de acordare a creditului, împrumutătorul putea solicita rambursarea imediată a sumei principale și a costurilor asociate stipulate în contractul de credit. În plus, deveneau exigibile penalitățile contractuale și dobânda legală.

22. La 27 septembrie 2011, împrumutătorul a notificat soții Radlinger cu privire la faptul că a constatat că aceștia ascunseseră informații din care reieșea că proprietatea lor făcuse anterior obiectul unui titlu executoriu. Acest titlu fusese emis pentru suma de 4 285 CZK (158 EUR). Cu toate acestea, pentru acest motiv, împrumutătorul a solicitat rambursarea imediată a întregii datorii. Prin scrisoarea din 19 noiembrie 2012, împrumutătorul și-a reînnoit solicitarea, precizând că plățile efectuate de soții Radlinger în temeiul contractului de credit fuseseră neregulate și întârziate. Totuși, potrivit instanței de trimitere, soții Radlinger și-au executat obligația de plată până în luna decembrie 2012.

23. Ulterior, FINWAY a.s. (denumită în continuare „Finway” sau „creditorul”), pârâtul din litigiul principal, a preluat aceste creanțe de la Smart Hypo.

24. La 26 aprilie 2013, instanța de trimitere a declarat starea de insolvență a soților Radlinger, a numit un administrator al procedurii și a solicitat creditorilor să își înregistreze creanțele. La 23 mai 2013, în cadrul procedurii de insolvență, Finway a înregistrat două creanțe executorii. Prima era o creanță garantată în cuantum de 3 045 991 CZK (112 480 EUR). Cea de a doua era o creanță negarantată în cuantum de 1 359 540 CZK (50 204 EUR), reprezentând penalitatea contractuală pentru întârzierea plăților de 0,2 % pe zi, aplicată în perioada 23 septembrie 2011-25 aprilie 2013.

32 — Ne referim la punctele (ii), (iii) și (iv) ca fiind „costuri asociate” împrumutului.

33 — Revine instanței de trimitere, în calitate de unic judecător al faptelor, să verifice calculul DAE. Având în vedere sumele indicate în decizia de trimitere și definițiile care figurează la articolul 3 literele (g), (h), (i) și (l) din Directiva 2008/48, nu înțelegem modul în care s-ar ajunge la o DAE de 28,9 %.

34 — Ne referim la aceste sume împreună ca fiind „penalități contractuale”.

25. La 3 iulie 2013, în cursul procedurii de verificare, soții Radlinger au recunoscut caracterul executoriu al creanțelor, însă au contestat atât valoarea creanței garantate, cât și a celei negarantate pentru motivul că clauzele contractului de credit inițial erau contrare bunelor moravuri. Aceștia susțin că valoarea pe care ar trebui să fie obligați să o plătească [1 496 801 CZK (55 272,70 EUR)] este mult mai mică decât creanțele înregistrate de Finway. Administratorul procedurii nu a contestat creanța societății Finway.

26. Prin ordonanța din 23 iulie 2013, instanța de trimitere a aprobat descărcarea comună de datorii a soților Radlinger potrivit unui program de rambursări. În următoarea zi, soții Radlinger au depus o cerere incidentă prin care solicitau declararea ca nelegitime a creanțelor înregistrate de Finway pentru motivul că sunt contrare bunelor moravuri.

27. Instanța de trimitere precizează că normele naționale care reglementează procedura de insolvență o împiedică să examineze fondul cererii incidente a soților Radlinger. Conform acestor norme, astfel de cereri pot fi formulate numai în cazurile în care soluționarea insolvenței debitorului sub forma unei descărcări de datorii este aprobată de instanța competentă în materia insolvenței. În cazul de față, normele naționale nu permit deloc soților Radlinger să formuleze o cerere incidentă în raport cu creanța garantată. Prin urmare, această parte a cererii ar trebui să fie respinsă. Normele naționale prevăd însă posibilitatea ca un debitor să depună o cerere incidentă în legătură cu creanța negarantată.

28. Pentru a soluționa cererea incidentă formulată de soții Radlinger, Krajský soud v Praze (Curtea Regională din Praga) solicită pronunțarea unei decizii preliminare cu privire la întrebările sintetizate mai jos:

„1) Articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 și articolul 22 alineatul (2) din Directiva 2008/48 sau orice alte dispoziții ale dreptului Uniunii privind protecția consumatorilor se opun normelor naționale care, în procedura de insolvență:

— permit instanței de judecată să verifice autenticitatea, valoarea sau rangul creanțelor împotriva unui debitor care este consumator numai în temeiul unei cereri incidente depuse de administratorul procedurii, de un creditor sau de debitor?

— permit unui astfel de debitor să solicite verificarea de către instanță a creanțelor înregistrate ale creditorilor (i) numai în cazul în care este aprobată soluționarea stării de insolvență a acestuia sub forma unei descărcări de datorii, (ii) numai în legătură cu creanțe negarantate și (iii), în cazul creanțelor declarate executorii printr-o decizie a autorității competente, numai în scopul de a susține că creanța s-a stins sau s-a prescris?

2) În procedura de insolvență referitoare la creanțe izvorâte dintr-un contract de credit de consum, instanța trebuie să țină cont *ex officio* (chiar și în absența vreunei contestații formulate de consumator) de nerespectarea de către împrumutător a cerinței de furnizare a informațiilor impuse în temeiul articolului 10 alineatul (2) din Directiva 2008/48 și să declare nule clauzele contractuale în conformitate cu legislația națională?

În cazul unui răspuns afirmativ la prima sau la a doua întrebare:

3) Aceste dispoziții ale directivelor menționate au efect direct și pot fi aplicate în mod direct, având în vedere că o examinare *ex officio* de către instanță afectează raportul orizontal dintre consumator și furnizorul de bunuri sau prestatorul de servicii?

4) Care este «valoarea totală a creditului» prevăzută la articolul 10 alineatul (2) litera (d) din Directiva 2008/48 și care sunt «valorile tragerii» în formula de calcul a DAE prevăzută în anexa I la această directivă, în cazul în care (i) contractul de credit stipulează expres obligația de plată a unui

cuantum al creditului, dar (ii) se convine că creanțele împrumutătorului cu titlu de comision și cu titlu de primă rată (prime rate) de rambursare vor fi compensate cu cuantumul respectiv, astfel încât sumele compensate nu sunt în realitate plătite niciodată consumatorului, ci rămân în întregime la dispoziția împrumutătorului? Includerea acestor sume influențează modul de calcul?

5) La aprecierea aspectului dacă clauzele privind penalitățile sunt abuzive în sensul punctului 1 litera (e) din anexa la Directiva 93/13, este necesar să se ia în considerare efectul cumulativ al tuturor acestor clauze din contract, independent de aspectul dacă creditorul insistă ca acestea să fie respectate în întregime sau dacă unele dintre acestea pot fi considerate nule potrivit legislației naționale sau este necesar să se ia în considerare numai efectul penalităților care sunt sau care pot fi în realitate solicitate?

6) În cazul în care se constată că penalitățile contractuale sunt abuzive, este necesară anularea tuturor penalităților individuale care (însă doar atunci când sunt luate în considerare împreună) au determinat instanța să concluzioneze că valoarea compensației a fost disproporționat de mare în sensul punctului 1 litera (e) din anexa la Directiva 93/13 sau este necesară anularea numai a unora dintre acestea (și, în cel din urmă caz, pe baza căror criterii)?”

29. Soții Radlinger, Finway, guvernele Republicii Cehe și Poloniei, precum și Comisia Europeană au depus observații scrise. La ședința din 15 iulie 2015, Germania și Comisia au prezentat observații orale.

Apreciere

Prima întrebare

30. Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere urmărește să afle dacă normele naționale care reglementează procedura de insolvență referitoare la o datorie care își are originea într-un contract de credit de consum, care: (i) impun debitorului să depună o cerere incidentă în cadrul procedurii de insolvență principală pentru a se verifica validitatea, valoarea sau rangul creanțelor și care (ii) limitează dreptul său de a solicita o examinare a creanțelor respective, sunt compatibile cu dreptul Uniunii, în special cu Directiva 93/13 și cu Directiva 2008/48. Implicit, instanța ridică și problema dacă astfel de norme sunt compatibile cu principiile echivalenței și efectivității [35].

31. Vom începe prin a aborda aceste aspecte în raport cu Directiva 93/13, care instituie un regim care protejează și împiedică consumatorii să fie ținuți să respecte clauze contractuale abuzive și care impune statelor membre să se asigure că există mijloace adecvate și eficace pentru a preveni utilizarea în continuare a unor astfel de clauze în contractele încheiate cu consumatorii [36]. Nu se contestă că soții Radlinger sunt consumatori și că împrumutătorul este un profesionist în sensul acestei directive.

32. În ceea ce privește principiul echivalenței, instanța de trimitere precizează, în cadrul deciziei sale de trimitere, că instanța sesizată cu o procedură de insolvență nu poate examina validitatea, valoarea sau rangul creanțelor pe baza niciunui motiv, cu excepția cazului în care persoana în cauză – administratorul procedurii, creditorul sau (ca în cazul de față) debitorul – depune o cerere incidentă. Această situație nu este diferită în cazul în care procedura de insolvență vizează datorii izvorâte

35 — Revine statelor membre obligația de a stabili normele procedurale sau condițiile aplicabile acțiunilor în justiție destinate să asigure protecția conferită de dreptul Uniunii (principiul autonomiei procedurale naționale). Acest principiu se supune condiției ca astfel de norme să nu fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile acțiunilor similare de drept intern (principiul echivalenței) și să nu facă excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite consumatorilor de dreptul Uniunii (principiul efectivității); a se vedea de exemplu Hotărârile Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, punctul 46) și ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637, punctul 51).

36 — A se vedea articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 din Directiva 93/13. A se vedea și Ordonanța Pohotovosť (C-76/10, EU:C:2010:685, punctul 41).

dintr-un contract încheiat cu un consumator. Astfel, Curtea nu dispune de informații care să sugereze că normele procedurale naționale care impun unui debitor să depună o cerere incidentă – de exemplu, în scopul de a contesta validitatea unei creanțe a creditorului pentru motivul că contractul din care izvorăște această creanță este incompatibil cu normele Uniunii de protecție a consumatorilor – sunt mai puțin favorabile decât cele aplicabile altor acțiuni similare de drept intern.

33. În ceea ce privește principiul efectivității, potrivit unei jurisprudențe constante, fiecare caz în care se ridică problema dacă o dispoziție procedurală națională face imposibilă sau excesiv de dificilă aplicarea dreptului Uniunii trebuie analizat ținând cont de locul pe care respectiva prevedere îl ocupă în cadrul procedurii în ansamblul său, de modul în care se derulează și de particularitățile acesteia în fața diverselor instanțe naționale [37]. Din această perspectivă, trebuie să se țină cont, eventual, de principiile care stau la baza sistemului jurisdicțional național, precum protecția dreptului la apărare, principiul securității juridice și buna desfășurare a procedurii” [38].

34. În lumina normelor procedurale naționale în discuție, este imposibil sau excesiv de dificil pentru instanța competentă în materia insolvenței să verifice validitatea, valoarea sau rangul creanțelor izvorâte dintr-un contract de credit de consum și aceste norme fac extrem de dificil pentru un debitor care are calitatea de consumator să conteste o creanță înregistrată?

35. Instanța de trimitere precizează că, potrivit normelor menționate, aceasta nu poate, în cadrul procedurii incidente, să verifice legitimitatea primei creanțe (în sumă de 3 045 991 CZK), întrucât această creanță este garantată. Instanța este îndreptățită să examineze cererea incidentă având ca obiect cea de a doua creanță (în sumă de 1 359 540 CZK), deoarece acea creanță este atât exigibilă, cât și negarantată. Însă această verificare este supusă unor restricții semnificative. Astfel de creanțe negarantate pot fi examinate numai pentru motive care țin de validitatea lor, de valoarea lor sau de rangul de prioritate în care sunt repartizate, iar debitorii sunt obligați să se limiteze la contestarea acestora pentru motivul că creanța s-a stins sau este prescrisă [39].

36. Ca urmare a acestor caracteristici specifice, este imposibil pentru debitorii aflați în situația soților Radlinger să conteste creanțe garantate. În particular, atunci când creanțe garantate privesc datorii izvorâte din contracte de credit de consum, nu pot fi contestate nici validitatea creanței, nici calculul sumei datorate. Aspectul dacă contractul care dă naștere datoriei este compatibil cu normele Uniunii de protecție a consumatorilor este esențial tocmai pentru a determina cu exactitate aceste două aspecte. Atunci când normele de protecție a consumatorilor nu au fost respectate, consecința, în conformitate cu articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, trebuie să fie aceea că clauzele din contract care dau naștere datoriei sunt considerate a fi abuzive și nu creează obligații pentru consumator. Cu toate acestea, norme naționale precum cele în discuție în litigiul principal împiedică instanța sesizată să efectueze verificarea necesară și nu permit debitorului însuși să formuleze o acțiune.

37. Considerăm că acest aspect este incompatibil cu principiul efectivității.

38. În ceea ce privește creanțele negarantate exigibile, pare dacă nu imposibil, atunci cu siguranță excesiv de dificil pentru debitori să conteste legitimitatea unor astfel de creanțe pentru motivul că proveniența datoriei care determină starea de insolvență (contractul încheiat cu un consumator) este incompatibilă cu normele Uniunii de protecție a consumatorilor. Dacă este adevărat că debitorii pot formula cereri incidente prin care contestă validitatea, valoarea sau rangul unor astfel de creanțe (cel

37 — A se vedea, mai recent, Hotărârea Faber (C-497/13, EU:C:2015:357, punctul 43 și jurisprudența citată). În concluziile pe care le-am prezentat în cauza respectivă, am sugerat formularea acestui aspect puțin diferit: „[…] este necesar să se țină cont de locul pe care îl ocupă o anumită prevedere în cadrul procedurii în ansamblul său, de modul în care se derulează, precum și de particularitățile procedurii respective în fața instanțelor naționale[…]” Concluziile avocatului general Sharpston prezentate în cauza Faber (C-497/13, EU:C:2014:2403, punctul 59).

38 — A se vedea Hotărârea Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, punctul 39 și jurisprudența citată).

39 — A se vedea punctele 12-14 de mai sus.

din urmă element nu pare să fie relevant în speță), motivele pentru care aceștia pot face acest lucru sunt limitate. Normele naționale relevante nu prevăd obligația ca instanța însăși să verifice validitatea sau valoarea creanțelor care izvorăsc dintr-un contract de credit de consum, iar debitorii pot invoca doar faptul că creanțele negarantate exigibile s-au stins ori s-au prescris. Considerăm că astfel de norme împiedică de fapt consumatorii care au calitatea de debitori să conteste validitatea sau valoarea unor asemenea creanțe negarantate, atunci când aceste creanțe se întemeiază pe clauze care sunt expres interzise prin Directiva 93/13 [40].

39. Prin urmare, concluzionăm că Directiva 93/13 trebuie să fie interpretată în sensul că se opune normelor procedurale naționale, precum cele în discuție în litigiul principal, care: (i) nu permit unei instanțe competente în materie de insolvență ca, atunci când soluționează o cerere incidentă, să verifice din oficiu validitatea, valoarea sau rangul creanțelor negarantate exigibile, izvorâte dintr-un contract de credit de consum, (ii) nu permit unei astfel de instanțe să verifice din oficiu legitimitatea unei creanțe garantate și (iii) fac imposibil și/sau excesiv de dificil pentru un consumator care are calitatea de debitor să conteste o creanță negarantată exigibilă, atunci când astfel de creanțe izvorăsc dintr-un contract de credit de consum, chiar dacă instanța competentă în materia insolvenței dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru această sarcină.

40. Instanța de trimitere solicită de asemenea îndrumări cu privire la aspectul dacă normele procedurale naționale în discuție sunt incompatibile cu articolul 22 alineatul (2) din Directiva 2008/48. În opinia noastră, nu este necesar să se răspundă la acest aspect al primei întrebări. Articolul 22 alineatul (2) impune statelor membre să se asigure că consumatorii nu pot renunța la drepturile care le-au fost conferite prin dispozițiile de drept intern care transpun Directiva 2008/48 sau care corespund acesteia. Nimic din cuprinsul normelor naționale descrise în decizia de trimitere, care reglementează renunțarea consumatorului la drepturile sale în sensul articolului 22 alineatul (2), nu pare să fie relevant în speță. În plus, nu există nicio indicație în expunerea situației de fapt realizată de instanța de trimitere potrivit căreia soții Radlinger ar fi renunțat la drepturile care le-au fost conferite prin dispozițiile naționale care transpun această directivă. Rezultă că articolul 22 alineatul (2) din Directiva 2008/48 nu are nicio relevanță aparentă asupra aspectului dacă principiile echivalenței și efectivității se opun normelor naționale în discuție.

Cea de a doua întrebare

41. În cadrul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere ridică două probleme. În primul rând, instanțele naționale trebuie să verifice *ex officio* dacă un creditor nu a furnizat informațiile enumerate la articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2008/48, chiar și atunci când debitorul însuși nu invocă acest motiv? În al doilea rând, în cazul în care creditorul nu a furnizat aceste informații, contractul de credit este, în consecință, nul, astfel cum prevede legislația națională?

42. Înainte de a examina aceste chestiuni, reamintim că, potrivit contractului de credit în discuție în litigiul principal, soții Radlinger au consimțit să obțină un împrumut garantat și că procedura de insolvență subsecventă are ca obiect *două creanțe* legate de această datorie. Prima creanță (3 045 991 CZK) este garantată prin trei mijloace, incluzând o garanție sub forma unei ipoteci. Cea de a doua creanță (1 359 540 CZK) constă în penalități contractuale impuse pe baza contractului de credit ca urmare a neîndeplinirii obligației de plată a soților Radlinger.

43. Contractul de credit în sine este cel care intră în domeniul de aplicare al Directivei 2008/48, iar nu datoriile rezultate sau creanțele creditorului. Cu toate acestea, contractele de credit garantate printr-o ipotecă sunt în mod expres excluse din domeniul de aplicare al Directivei 2008/48 [articolul 2 alineatul (2) litera (a)]. Comisia arată în observațiile sale că sfera de aplicare a dispozițiilor naționale de transpunere este mai extinsă decât articolul 2 din Directiva 2008/48, întrucât ele cuprind și

40 — A se vedea articolul 3 alineatul (1) coroborat cu punctul 1 litera (e) din anexa I la Directiva 93/13.

contractele de credit garantate printr-o ipotecă. Această situație nu este incompatibilă cu obiectivele Directivei 2008/48. Statele membre pot, în conformitate cu legislația Uniunii, să mențină sau să introducă dispoziții legale naționale corespunzătoare dispozițiilor Directivei 2008/48 sau unora dintre ele, în ceea ce privește contracte de credit care nu intră în domeniul de aplicare al acesteia [41].

44. În plus, rezultă dintr-o jurisprudență constantă că, în cadrul procedurii preliminare instituite la articolul 267 TFUE, instanța națională este cea care are competența să aprecieze necesitatea unei hotărâri preliminare și pertinența întrebărilor adresate [42]. Curtea refuză să se pronunțe asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanță națională numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul acțiunii principale, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt sau de drept necesare pentru a răspunde în mod util întrebărilor adresate [43]. Nu aceasta este situația în speță. Astfel, nu este în orice caz evident că interpretarea articolului 10 alineatul (2) din Directiva 2008/48 nu poate fi relevantă pentru soluționarea litigiului principal privind prima creanță [44].

45. Prin urmare, dispozițiile legale naționale în discuție trebuie să fie aplicate în conformitate cu Directiva 2008/48, astfel cum este interpretată de Curte.

46. În prezenta speță, aspectul dacă contractul de credit din care izvorăște creanța garantată nu ar fi intrat în domeniul de aplicare al Directivei 2008/48 în lipsa normelor de transpunere ale Republicii Cehe, precum și dacă creanțele negarantate ar fi reglementate de această directivă nu are nicio relevanță asupra analizei. Prin urmare, este mai bine ca aceste întrebări să rămână deschise pentru a fi analizate într-o cauză viitoare, în măsura în care ele sunt pertinente.

47. În continuare, observăm că articolul 10 alineatul (2) litera (d) din Directiva 2008/48 cuprinde o listă de 22 de informații care trebuie să fie menționate într-un contract de credit. Este necesar să se analizeze dacă instanțele naționale trebuie să efectueze o examinare *ex officio* în legătură cu fiecare dintre aceste informații?

48. Regimul legislativ instituit de Directiva 2008/48 prevede obligativitatea furnizării de informații consumatorilor atât înainte de încheierea contractului de credit, cât și în cuprinsul acestuia [45]. Informațiile enumerate la articolul 10 („Informații care trebuie menționate în contractele de credit”) reflectă cele 19 informații prevăzute la articolul 5 („Informații precontractuale”), iar obiectivele ambelor dispoziții sunt acelea de a asigura faptul că consumatorul este pe deplin informat [46].

49. În speță, instanța de trimitere solicită îndrumări cu privire la aspectul dacă instanțele naționale trebuie să examineze *ex officio* dacă obligația prevăzută la articolul 10 alineatul (2) litera (d) de a informa consumatorul în legătură cu „valoarea totală a creditului și condițiile care reglementează tragerea creditului” a fost respectată. Instanța națională trebuie să țină cont de omisiunea furnizării de către împrumutător a ceea ce instanța de trimitere califică drept informații „corecte” referitoare la valoarea totală a creditului? În situația de fapt pe care o analizăm, contractul de credit stipulează un cuantum al creditului care trebuie să fie plătit unui consumator, însă, potrivit contractului, costurile împrumutătorului (de exemplu, taxele de administrare și prima rată de rambursare a dobânzii) se compensează cu valoarea împrumutului, iar sumele reprezentând aceste costuri nu sunt puse în realitate niciodată la dispoziția consumatorului. Atunci când valoarea totală a creditului include astfel

41 — A se vedea considerentul (10) al Directivei 2008/48, menționat la punctul 6 de mai sus, precum și Hotărârea SC Volksbank România (C-602/10, EU:C:2012:443, punctele 40-43).

42 — Hotărârea SC Volksbank România (C-602/10, EU:C:2012:443, punctul 48).

43 — Hotărârea SC Volksbank România (C-602/10, EU:C:2012:443, punctul 49).

44 — Hotărârea SC Volksbank România (C-602/10, EU:C:2012:443, punctul 50) și Ordonanța Pohotovosť (C-76/10, EU:C:2010:685, punctele 33-35).

45 — A se vedea punctul 9 de mai sus.

46 — A se vedea considerentele (19) și (31) ale Directivei 2004/48.

de costuri, DAE este mai mică decât cea percepută atunci când aceste costuri sunt excluse din suma care este în realitate plătită [47]. Prin urmare, instanța de trimitere urmărește să se stabilească dacă instanțele naționale trebuie să examineze *ex officio* omisiunea creditorului de a furniza informațiile referitoare la valoarea totală a creditului, astfel cum impune articolul 10 alineatul (2) litera (d).

50. Această întrebare are o relevanță deosebită pentru soluționarea litigiului principal: în cazul în care instanța de trimitere constată că consumatorul nu a fost informat în legătură cu valoarea totală a creditului, se va aplica o rată a dobânzii diferită, iar alte clauze vor fi considerate nule [48].

51. Curtea a statuat în câteva rânduri că instanțele naționale trebuie să aplice *ex officio* anumite dispoziții ale legislației Uniunii în materia protecției consumatorilor. Această cerință „a fost justificată de considerația că regimul de protecție pus în aplicare [prin această legislație] se bazează pe ideea că un consumator se găsește într-o situație de inferioritate față de un profesionist în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare și că există un risc care nu poate fi neglijat ca, în special din neștiință, consumatorul să nu invoce norma de drept destinată să îl protejeze” [49]. Curtea a aplicat aceste principii (de exemplu) atunci când a analizat dreptul consumatorului de a solicita despăgubiri de la cel care acordă creditul în temeiul articolului 11 alineatul (2) din Directiva 87/102 [50], precum și în legătură cu dreptul consumatorului de a se retrage dintr-un contract negociat în afara spațiilor comerciale [51]. În cauza Faber [52], în care s-a ridicat problema dacă garanția este datorată de vânzător unui cumpărător în cadrul unui contract de vânzare având ca obiect un vehicul, instanța națională a solicitat îndrumări cu privire la aspectul dacă aceasta avea obligația de a examina din oficiu calitatea de consumator a cumpărătorului în sensul articolului 1 alineatul (2) din Directiva 1999/44 [53], chiar dacă doamna Faber nu invocase această calitate în cadrul procedurii naționale.

52. În opinia noastră, aceleași principii pot fi aplicate în mod util pentru a aprecia dacă normele procedurale naționale precum cele în discuție în litigiul principal fac imposibilă sau excesiv de dificilă aplicarea dreptului Uniunii. Cu alte cuvinte: aceste norme naționale sunt compatibile cu principiul efectivității? [54]

53. Din expunerea instanței de trimitere legată de normele procedurale care reglementează procedura de insolvență națională reiese că instanțele naționale nu sunt în măsură să aprecieze dacă a fost îndeplinită cerința potrivit căreia creditorii trebuie să furnizeze consumatorilor care au calitatea de debitori informațiile impuse la articolul 10 alineatul (2) litera (d). De asemenea, reiese că soții Radlinger înșiși nu au fost în măsură să invoce acest aspect.

54. Consumatorii au nevoie de informațiile prevăzute la articolul 10 alineatul (2) litera (d): (i) pentru a le permite să aprecieze suma pe care o plătesc pentru credit, (ii) pentru a stabili dacă pot obține o tranzacție mai favorabilă în altă parte și (iii) pentru a-și organiza propriile finanțe în scopul de a evita lipsurile și inconvenientele pe care le presupune starea de insolvență. Aceste elemente concordă cu obiectivele Directivei 2008/48 de asigurare a unui nivel ridicat de protecție a consumatorilor și de

47 — A se vedea punctul 59 și următoarele de mai jos, acolo unde analizăm cea de a patra întrebare.

48 — A se vedea punctul 16 de mai sus.

49 — A se vedea Hotărârea Faber (C-497/13, EU:C:2015:357, punctul 42 și jurisprudența citată).

50 — Directiva Consiliului din 22 decembrie 1986 de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind creditul de consum (JO 1987, L 42, p. 48, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 252). A se vedea în plus Hotărârea Rampion și Godard (C-429/05, EU:C:2007:575, punctele 60-65).

51 — A se vedea Hotărârea Martín Martín (C-227/08, EU:C:2009:792).

52 — A se vedea Hotărârile Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, punctele 45-57) și Faber (C-497/13, EU:C:2015:357, punctul 46).

53 — A Parlamentului European și a Consiliului din 25 mai 1999 privind anumite aspecte ale vânzării de bunuri de consum și garanțiile conexe (JO L 171, p. 12, Ediție specială, 15/vol. 22, p. 17).

54 — A se vedea nota de subsol 35 de mai sus.

creare a unei veritabile piețe interne [55]. Informațiile referitoare la valoarea totală a creditului sunt relevante pentru calculul DAE în temeiul unui contract de credit de consum [56]. Ceea ce poate fi de o importanță și mai directă pentru consumator reprezintă condițiile care reglementează tragerea creditului: cât de mulți bani vor fi puși la dispoziția acestuia pe baza contractului de credit?

55. În cazul în care normele de procedură naționale împiedică un consumator care a devenit debitor să invoce omiterea furnizării de informații de către un creditor în conformitate cu articolul 10 alineatul (2) litera (d), consumatorului i se refuză protecția acordată de Directiva 2008/48.

56. Aspectul dacă aceste informații au fost sau nu au fost furnizate în prezenta procedură ar putea afecta validitatea creanței creditorului, precum și întinderea răspunderii debitorului. În cazul în care instanța sesizată nu poate examina acest aspect, ea nu este în măsură să stabilească dacă creanțele izvorâte din contractul de credit de consum intră sub incidența normelor naționale (mai cuprinzătoare) de punere în aplicare a Directivei 2008/48. Aceasta nu poate nici să aplice normele naționale care impun sancțiuni atunci când un creditor nu furnizează informații cu privire la valoarea totală a creditului și la condițiile care guvernează tragerea unui credit. Aceste norme naționale pot determina reducerea sau chiar dispariția răspunderii consumatorului.

57. Rezultă că normele procedurale care se împiedică o instanță națională să examineze dacă cerința prevăzută la articolul 10 alineatul (2) litera (d) din Directiva 2008/48 a fost îndeplinită aduc atingere efectivității protecției conferite de această directivă. O instanță națională trebuie să fie în măsură să efectueze această examinare *ex officio* și, dacă este cazul, să impună sancțiuni pentru nerespectarea cerinței respective, în temeiul legislației naționale [57].

58. Prin urmare, concluzionăm că articolul 10 alineatul (2) litera (d) din Directiva 2008/48 trebuie să fie interpretat în sensul că o instanță națională sesizată cu o procedură de insolvență referitoare la un contract de credit de consum trebuie să verifice *ex officio* dacă informațiile prevăzute în această dispoziție au fost furnizate de către creditor debitorului și să impună sancțiuni corespunzătoare în temeiul legislației naționale atunci când această obligație nu a fost respectată [58].

Cea de a patra întrebare

59. În cazul în care un contract de credit stipulează obligația de plată a unui cuantum al creditului, dar se convine că creanțele împrumutătorului cu titlu de comision și pentru primă rată (prime rate) de rambursare vor fi compensate cu cuantumul respectiv, astfel încât aceste sume nu sunt plătite în realitate niciodată consumatorului, ci rămân în întregime la dispoziția împrumutătorului: (i) care este „valoarea totală a creditului” în sensul articolului 10 alineatul (2) litera (d) din Directiva 2008/48, (ii) care sunt „valorile tragerii” în formula de calcul a DAE prevăzută în anexa I la această directivă și (iii) includerea sumelor menționate afectează acest calcul?

55 — A se vedea considerentele (6), (7), (8) și (9) ale Directivei 2008/48.

56 — DAE este definită ca fiind costul total al creditului exprimat ca procent anual din această valoare; a se vedea și articolul 3 litera (i) din Directiva 2008/48.

57 — Revine instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă sancțiunile sunt eficiente, proporționale și cu efect de descurajare în sensul articolului 23 din Directiva 2008/48. Din informațiile de la punctul 16 de mai sus se pare că această situație se regăsește în speță.

58 — A se vedea Hotărârea Kušionová (C-34/13, EU:C:2014:2189, punctul 59 și jurisprudența citată).

60. „[V]aloarea totală a creditului” este definită la articolul 3 litera (l) ca însemnând „[…] plafonul sau sumele totale puse la dispoziție în baza unui contract de credit”. Textul Directivei 2008/48 nu precizează însă dacă această sumă include, pe lângă valoarea împrumutului pe care consumatorul o primește efectiv, costuri precum taxe administrative și orice alte plăți inițiale de dobânzi care sunt reținute de împrumutător și care nu sunt plătite niciodată consumatorului sau dacă reprezintă suma primită de consumator, fără să se includă astfel de costuri [59].

61. Comisia, Republica Cehă, Germania și Polonia nu contestă că valoarea totală a creditului o reprezintă cea din urmă variantă. De asemenea, aceste părți sunt de acord că, în cazul în care valoarea totală a creditului este în schimb definită în sensul că astfel de costuri se adaugă sumei plătite efectiv consumatorului, efectul este acela de a genera o DAE care pare inferioară celei care ar fi percepută în ipoteza în care ar fi calculată numai pe baza sumei plătite consumatorului, fără să se includă costurile. Nici soții Radlinger, nici Finway nu au formulat observații cu privire la acest aspect.

62. Considerăm că semnificația firească a expresiei „[…] sumele totale *puse la dispoziție* în baza unui contract de credit” [60] este „suma împrumutului, cu excluderea costurilor împrumutătorului”. Aceasta reprezintă valoarea menționată care este în realitate plătită consumatorului și care este, așadar, pusă la dispoziția sa pentru ca acesta să o utilizeze. Această sumă corespunde de asemenea valorii tragerii în formula de calcul a DAE prevăzută în anexa I la Directiva 2008/48.

63. O astfel de interpretare este conformă și cu regimul instituit de Directiva 2008/48, în măsura în care articolul 3 litera (h) prevede că „«valoarea totală plătibilă de către consumator» înseamnă suma dintre valoarea totală a creditului și costul total al creditului pentru consumator”. În cazul în care „valoarea totală a creditului” se consideră că include costuri precum plăți ale unor dobânzi și taxe administrative, aceste costuri ar fi calculate de două ori la stabilirea valorii totale plătibile de către consumator – o dată atunci când se stabilește „valoarea totală a creditului” și a doua oară atunci când se stabilește costul total al creditului pentru consumator, astfel cum este definit la articolul 3 litera (g). Acest lucru ar face incoerent regimul instituit prin directivă.

64. Costurile pe care un consumator poate fi obligat să le suporte pe baza unui contract de credit pot diferi în natură și pot fi calculate de creditori utilizând diferite metode și variabile [61]. În cazul în care astfel de elemente ar fi luate considerare la calculul DAE, acest fapt ar putea aduce atingere obiectivelor Directivei 2008/48 de asigurare a transparenței și a comparabilității în ceea ce privește ofertele de credit. În cazul în care costurile nu sunt calculate în funcție de norme uniforme, includerea unor costuri în „valoarea totală a creditului” va face dificilă, dacă nu imposibilă, o comparație realistă. Prin urmare, astfel de costuri trebuie să fie excluse din calculul DAE tocmai pentru a asigura transparența și comparabilitatea.

65. În sfârșit, subliniem că Directiva 2008/48 reprezintă o măsură de armonizare completă [62]. Este, așadar, esențial ca „valoarea totală a creditului” și sumele incluse în tragere în scopul aplicării formulei prevăzute în anexa I să fie interpretate în același mod în toate statele membre.

59 — Comisia oferă o exemplificare la pagina 11, nota de subsol 12, din documentul de lucru al serviciilor sale intitulat „Orientări privind aplicarea Directivei 2008/48/CE (Directiva privind creditul de consum) în legătură cu costurile și cu rata anuală a dobânzii”, SWD(2012) 128 final (denumite în continuare „Orientările Comisiei privind aplicarea Directivei 2008/48/CE”). Un creditor furnizează 5 000 EUR, dar convine cu consumatorul ca costurile în valoare de 100 EUR să fie plătite din acest total, iar nu din alte venituri ale consumatorului. Astfel, consumatorul dispune liber de 5 000 EUR minus 100 EUR = 4 900 EUR. Comisia consideră că cea din urmă sumă reprezintă valoarea totală a creditului definită la articolul 3 litera (l) din Directiva 2008/48.

60 — Sublinierea noastră.

61 — A se vedea Orientările Comisiei privind aplicarea Directivei 2008/48/CE, p. 5.

62 — A se vedea considerentul (9).

66. Prin urmare, considerăm că expresia „valoarea totală a creditului”, care figurează la articolul 10 alineatul (2) litera (d) din Directiva 2008/48, se referă la sumele puse la dispoziția consumatorului pe baza unui contract de credit în sensul articolului 3 litera (l), și anume sumele care sunt plătite în realitate consumatorului de către împrumutător și care sunt astfel puse la dispoziția consumatorului pentru ca el să le utilizeze, cu excluderea oricăror costuri datorate creditorului. Tragerea din formula prevăzută în scopul calculării DAE, care figurează în anexa I la directiva menționată, corespunde valorii totale a creditului.

Cea de a treia întrebare

67. În cadrul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă dispozițiile Directivei 93/13 și ale Directivei 2008/48 au efect direct, ținând seama în special de faptul că litigiul principal reprezintă un litigiu „orizontal” care se poartă între particulari.

68. Considerăm că, în sens strict, această întrebare este lipsită de relevanță.

69. Dispozițiile ambelor directive au fost transpuse în dreptul național. Prin urmare, niciuna dintre părțile din litigiul principal nu trebuie să le invoce în mod direct.

70. Având în vedere că litigiul principal se poartă între un consumator și un furnizor, niciuna dintre părți nu poate invoca efectul direct al Directivei 93/13 sau al Directivei 2008/48. Rezultă totuși dintr-o jurisprudență constantă că instanța națională sesizată cu un litigiu care se poartă între particulari este obligată, atunci când aplică dispozițiile de drept intern, să ia în considerare ansamblul normelor dreptului național și să le interpreteze, în măsura posibilului, în lumina textului, precum și a finalității directivei aplicabile în materie, în vederea identificării unei soluții conforme cu obiectivul urmărit de aceasta [63].

Cea de a cincea și cea de a șasea întrebare

71. Prin intermediul celei de a cincea întrebări, instanța de trimitere solicită îndrumări cu privire la semnificația punctului 1 litera (e) din anexa la Directiva 93/13. În cadrul celei de a șasea întrebări, instanța urmărește să se stabilească dacă penalitățile contractuale precum cele în discuție în speță sunt abuzive în sensul directivei menționate și, în caz afirmativ, dacă instanțele naționale trebuie să excludă aplicarea tuturor acestor clauze sau doar a unora dintre ele. Vom aborda ambele întrebări împreună.

72. În conformitate cu punctul 1 litera (e) din anexa la Directiva 93/13, clauzele care au ca obiect sau ca efect să solicite de la orice consumator care nu și-a îndeplinit obligația să plătească o sumă disproporționat de mare drept compensație sunt abuzive în sensul directivei și, astfel, potrivit articolului 6 alineatul (1), nu creează obligații.

73. Curtea a statuat că articolul 3 alineatul (1) și articolul 4 alineatul (1) din Directiva 93/13 definesc criterii generale pentru a stabili dacă clauzele contractuale care intră sub incidența domeniului de aplicare al directivei sunt abuzive. În acest context legislativ, revine instanțelor naționale sarcina de a stabili dacă o anumită clauză este abuzivă, în sensul articolului 3 alineatul (1) [64]. În speță, criteriile

63 — A se vedea de exemplu Concluziile avocatului general Mengozzi prezentate în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Rampion și Godard (C-429/05, EU:C:2007:199, punctele 31-33) și Hotărârea Faber (C-497/13, EU:C:2015:357, punctul 33).

64 — A se vedea Hotărârea Asbeek Brusse și de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 55 și jurisprudența citată).

relevante pentru această apreciere vor include soliditatea relativă a societății finanțatoare față de poziția de negociere a consumatorului, precum și aspectul dacă clauzele privind penalitățile au fost clauze standard redactate în prealabil care nu s-au negociat cu soții Radlinger, astfel încât ei nu au avut posibilitatea de a influența conținutul acestora [65].

74. Este necesar să se aprecieze efectul cumulativ al tuturor acestor clauze din contractul de credit, din moment ce ele se aplică cu excepția cazului în care fac obiectul unei acțiuni în justiție soluționate favorabil. (Consumatorul poate să nu fie însă conștient de faptul că are posibilitatea de a contesta astfel de clauze sau poate să nu fie în măsură să facă acest lucru pentru motive ce țin de cost sau pentru că nu îi permit normele procedurale naționale.)

75. A doua parte a articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 prevede în mod expres că contractul încheiat între un profesionist și un consumator continuă să angajeze părțile „potrivit dispozițiilor sale”, în cazul în care contractul respectiv poate continua să existe „fără clauzele abuzive”. Prin urmare, „instanțele naționale au obligația de a exclude aplicarea unei clauze contractuale abuzive pentru ca aceasta să nu producă efecte obligatorii în ceea ce privește consumatorii, fără a avea posibilitatea să îi modifice conținutul” [66]. Rezultă că, atunci când clauzele privind penalitățile sunt abuzive, în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, instanțele naționale trebuie să excludă *toate* astfel de clauze, iar nu numai unele dintre ele.

76. Date fiind natura și importanța interesului public pe care se bazează protecția asigurată consumatorilor în temeiul Directivei 93/13, statele membre trebuie să prevadă mijloace adecvate și eficace „pentru a preveni utilizarea în continuare a clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii de către vânzători sau furnizori [a se citi «profesioniști»]” [articolul 7 alineatul (1)]. Or, în cazul în care instanța națională ar avea posibilitatea să modifice conținutul clauzelor abuzive care figurează în astfel de contracte, o asemenea posibilitate ar putea aduce atingere (în mod paradoxal) realizării obiectivului pe termen lung urmărit prin articolul 7, „deoarece ar reduce efectul descurajator pe care îl are asupra profesioniștilor faptul că astfel de clauze abuzive nu sunt pur și simplu aplicate în ceea ce privește consumatorul” [67].

77. În cazul în care o instanță națională a constatat că anumite clauze privind penalitățile sunt abuzive în sensul punctului 1 litera (e) din anexa la Directiva 93/13, este necesar să se ia în considerare efectul cumulativ al tuturor acestor clauze incluse într-un contract, în loc să se restrângă aprecierea la cele în privința cărora împrumutătorul insistă că trebuie să fie respectate sau să nu se țină seama de cele considerate nule potrivit legislației naționale?

78. În opinia noastră, este necesar să se ia în considerare efectul cumulativ al clauzelor privind penalitățile.

79. În primul rând, această opinie este conformă cu obiectivele Directivei 93/13 care includ eradicarea practicii de includere a clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, precum și asigurarea faptului că consumatorii sunt protejați împotriva abuzului din partea profesioniștilor care beneficiază de o poziție de negociere mai puternică față de consumator [68]. În al doilea rând, este conform cu articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 faptul că astfel de clauze ar trebui să fie înlăturate în totalitate pentru a descuraja profesioniștii și în special creditorii din domeniul sensibil, din punct de vedere politic și economic, al creditului de consum să includă clauze de această natură în contractele de credit. Aceasta este în situația în special atunci când astfel de clauze sunt incluse în clauze standard care nu au fost negociate.

65 — Articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13; a se vedea și Ordonanța Pohotovosť (C-76/10, EU:C:2010:685, punctele 57-59).

66 — A se vedea Hotărârea Asbeek Brusse și de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, punctele 56 și 57 și jurisprudența citată).

67 — A se vedea Hotărârea Asbeek Brusse și de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 58).

68 — A se vedea articolul 3 alineatul (1) și articolul 6 alineatul (1); a se vedea și cel de al patrulea și cel de al nouălea considerent ale Directivei 93/13.

80. Prin urmare, concluzionăm că, în sensul articolelor 3 și 4 din Directiva 93/13 și al punctului 1 litera (e) din anexa I la aceasta, este necesar ca instanța de trimitere să stabilească dacă efectul cumulativ al tuturor clauzelor privind penalitățile incluse într-un contract de credit de consum obligă un consumator să plătească o sumă disproporționat de mare drept compensație, chiar și atunci când împrumutătorul nu insistă ca toate astfel de clauze să fie respectate în întregime sau atunci când anumite clauze privind penalitățile sunt considerate a fi nule potrivit legislației naționale. În cazul în care astfel de clauze se dovedesc a fi abuzive, aplicarea tuturor acestor clauze consumatorului trebuie să fie exclusă în întregime.

Concluzie

81. În lumina considerațiilor care precedă, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Krajský soud v Praze (Curtea Regională din Praga) după cum urmează:

— „Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie să fie interpretată în sensul că se opune normelor procedurale naționale precum cele în discuție în litigiul principal care: (i) nu permit unei instanțe competente în materie de insolvență ca, atunci când soluționează o cerere incidentă, să verifice din oficiu validitatea, valoarea sau rangul creanțelor negarantate exigibile, izvorâte dintr-un contract de credit de consum, (ii) nu permit unei astfel de instanțe să verifice din oficiu legitimitatea unei creanțe garantate și (iii) fac imposibil și/sau excesiv de dificil pentru un consumator care are calitatea de debitor să conteste o creanță negarantată exigibilă, atunci când astfel de creanțe izvorăsc dintr-un contract de credit de consum, chiar dacă instanța competentă în materia insolvenței dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru această sarcină.

— Articolul 10 alineatul (2) litera (d) din Directiva 2008/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind contractele de credit pentru consumatori și de abrogare a Directivei 87/102/CEE a Consiliului trebuie să fie interpretat în sensul că o instanță națională sesizată cu o procedură de insolvență referitoare la un contract de credit de consum trebuie să verifice *ex officio* dacă informațiile prevăzute în această dispoziție au fost furnizate de către creditor debitorului și să impună sancțiuni corespunzătoare în temeiul legislației naționale atunci când această obligație nu a fost respectată.

— Expresia «valoarea totală a creditului», care figurează la articolul 10 alineatul (2) litera (d) din Directiva 2008/48, trebuie să fie interpretată ca referindu-se la sumele puse la dispoziția consumatorului pe baza unui contract de credit în sensul articolului 3 litera (l), și anume sumele care sunt plătite în realitate consumatorului de către împrumutător și care sunt astfel puse la dispoziția consumatorului pentru ca acesta să le utilizeze, cu excluderea oricăror costuri datorate creditorului. Tragerea din formula prevăzută în scopul calculării dobânzii anuale efective, care figurează în anexa I la directiva menționată, corespunde valorii totale a creditului.

— Este de competența instanței de trimitere să stabilească dacă efectul cumulativ al clauzelor privind penalitățile incluse într-un contract de credit obligă un consumator să plătească o sumă disproporționat de mare drept compensație, în sensul articolelor 3 și 4 din Directiva 93/13 și al punctului 1 litera (e) din anexa I la aceasta, chiar și atunci când împrumutătorul nu insistă ca toate astfel de clauze să fie respectate în întregime sau atunci când anumite clauze privind penalitățile sunt considerate a fi nule potrivit legislației naționale. În cazul în care astfel de clauze se dovedesc a fi abuzive, aplicarea tuturor acestor clauze consumatorului trebuie să fie exclusă în întregime.”